

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Гуцалюка Олексія Миколайовича
на дисертаційну роботу Шаповала Олексія Валерійовича
за темою «Управління трансформаціями в вищій освіті України в умовах
Індустрії 4.0», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Проблематика ролі системи вищої освіти в діяльності промислового сектору в умовах четвертої промислової революції на сьогодні є як ніколи актуальною, особливо на фоні стрімкого розвитку технологій, загально високого рівня економічної невизначеності в світі, а також в присутності кризових процесів, викликаних наслідками пандемії COVID-19 і військових дій на території України. Вищі навчальні заклади стикаються з рядом трансформаційних процесів, існування яких обумовлює необхідність не тільки адаптуватись до мінливих умов навколишнього середовища, але й брати проактивну роль у визначенні курсу власного розвитку, що безумовно є складним і масштабним завданням.

Розвиток сучасної, ефективної теоретично-практичної бази управління трансформаціями у вищій освіті в таких умовах є вкрай необхідним для забезпечення успішного функціонування й належного рівня конкурентоспроможності навчальних закладів.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Наукова значущість дисертаційного дослідження підтверджується його виконанням у межах діяльності Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України у складі таких тем: «Формування механізму вирішення проблемних ситуацій у соціально-економічному розвитку регіону (на прикладі Харківської області)» (номер державної реєстрації 0121U113503); «Реструктуризація економіки України в повоєнний період» (номер державної реєстрації 0123U102453). У їх межах здобувачем було розроблено теоретико-методичний підхід до ідентифікації проблемних ситуацій в регіоні, здійснено аналіз тенденцій, визначено основні проблеми розвитку промисловості України в умовах Індустрії 4.0, розроблено методичний підхід до визначення перспективної моделі економіки України на основі узагальнення досвіду провідних країн світу залежно від їх масштабу, розвитку людського капіталу і науково-технічного потенціалу, а також різноманітності запасів сировини. Отримані здобувачем результати були апробовані в межах дискусій,

представлені на вітчизняних і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, висвітлені в наукових публікаціях. Зважаючи на це, науковий внесок і значущість представлених у роботі результатів можна вважати вагомими.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації***

Дисертаційне дослідження Шаповала Олексія Валерійовича демонструє належний для розглянутої проблематики рівень глибини і комплексності аналізу теоретичних, методичних і практичних засад управління трансформаціями у вищій освіті, що виражається зокрема у чіткій, логічній структурі дослідження й послідовності викладення матеріалу, науковій новизні отриманих доробок та їх прикладній цінності.

Автор тісно взаємодіє з теоретичною базою управління трансформаціями, чітко диференціюючи ключові поняття в освітньому контексті й наводячи обґрунтування їх властивостей. Окремої уваги заслуговує спроба автора провести впорядкування категоріального апарату дослідження, що є доцільним кроком зважаючи на комплексність проблематики. Загальна теоретична база дослідження є достатньо широкою, включає напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Інформаційну базу проведеного дослідження становлять дані Державної служби статистики України, Національної асоціації банків України, Всесвітнього банку, Європейської обсерваторії сектору вищої освіти, дані вітчизняних і міжнародних рейтингових агентств, наукометричних баз Scopus, Web of Science, оригінальні емпіричні результати.

Обґрунтованість і достовірність представлених положень, висновків, рекомендацій щодо управління трансформаціями в вищій освіті України в умовах Індустрії 4.0 підтверджується логічністю аргументації та наявністю чіткої послідовності викладання з переходом від формування теоретичного фундаменту до аналітичної частини дослідження.

На додачу до опрацювання теоретичних матеріалів, автором проведено ґрунтовний аналіз статистичних даних, зокрема для узагальнення основних викликів у промисловості України, а також при апробації розробленого індексу освітньо-індустріальної діяльності (EIA) на вибірці 28 країн ЄС і кандидатів і матриці освітньо-промислової діяльності на вибірці 592 закладів вищої освіти країн-членів ЄС та кандидатів, включаючи 22 вітчизняних.

Для розв'язання поставлених у дисертаційному дослідженні завдань автором використано ряд загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема компонентний, морфологічний, кластерний, причинно-наслідковий,

системно-логічний, економіко-статистичний, порівняльний, системна динаміка, моделювання та інші. Широкий перелік використаних методів у подальшому підтверджує наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

Зважаючи на вищезазначене можна стверджувати, що рівень наукової обґрунтованості дисертаційної роботи є високим, а наведені висновки і рекомендації є також науково обґрунтованими і достовірними. У дослідженні вказано відповідні посилання на використані джерела, а сама робота відповідає чинним вимогам законодавства України щодо авторського права.

Основні положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації, їх новизна

Результати наукового пошуку дисертанта мають високий рівень новизни та вирішують завдання, що полягає у обґрунтуванні методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління трансформаціями системи вищої освіти України в умовах Індустрії 4.0.

Основні здобутки дослідження містять такі наукові результати різного ступеня новизни. Так, подальшого розвитку дістало аналітичне забезпечення визначення проблем трансформаційних процесів у промисловості України. Запропоноване автором аналітичне забезпечення передбачає виконання кількісного аналізу з елементами порівняльної секторальної оцінки, що дозволило визначити основні групи проблем інноваційної діяльності промисловості України (с. 96-110).

Уваги заслуговує також теоретико-методичний підхід до обґрунтування напрямів впровадження технологій Індустрії 4.0 у вищій освіті України. На відміну від наявних, він передбачає розбудову підсистем забезпечення діяльності освітнього закладу в межах організаційно-економічного механізму управління трансформаціями. Важливою його відмінністю є те, що він дозволяє сформулювати ключові рекомендації з урахуванням основних проблем трансформації вищої освіти у відповідності потреб Індустрії 4.0 (с. 163-174).

Автором удосконалено інструментарій оцінки діяльності системи вищої освіти. Дисертантом у межах даного інструментарію пропонується розрахунок індексу освітньо-індустріальної діяльності (EIA), який поєднує освітню, науково-освітню і промислову діяльність для рейтингування й кластеризації країн з метою вироблення відповідних рекомендацій (с. 111-116).

Окремо варто відзначити інструментарій стратегічного позиціонування суб'єктів системи вищої освіти, в межах якого автором запропоновано матричний метод класифікації суб'єктів системи вищої освіти за їх освітньо-

індустріальним позиціюванням. Вагомою властивістю методу є здатність проводити аналіз як традиційних закладів вищої освіти, так і гібридних або нетрадиційних суб'єктів (с. 116-126).

У межах роботи автором також удосконалено аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм ЗВО України у відповідності до вимог Індустрії 4.0. Його особливістю є врахування динаміки і флуктуацій ринку праці, що дозволяє більш ґрунтовно актуалізовувати склад освітніх програм і компетентностей, що в них надаються (с. 159-163).

Отже, наукові положення, представлені автором, мають цінність для управління трансформаціями системи вищої освіти та є актуальними для закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних процесів Індустрії 4.0.

Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Практична цінність отриманих результатів полягає у розробці ряду рекомендацій щодо управління трансформаціями системи вищої освіти України в умовах Індустрії 4.0, а також прикладною направленістю отриманих наукових результатів, що у подальшому підтверджується їх впровадженням серед ряду організацій та установ.

Так, результати, представлені автором у межах дисертаційного дослідження, знайшли застосування у таких установах: ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, де використовується інструментарій стратегічного позиціювання суб'єктів системи вищої освіти, теоретико-методичний підхід до обґрунтування напрямів впровадження технологій Індустрії 4.0 у вищій освіті України та рекомендації до трансформації навчального процесу та освітніх програм ЗВО України відповідно до вимог Індустрії 4.0 (довідка № 0201/1486 від 30.06.2026 р.); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» використовує аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм ЗВО України, рекомендації до трансформації навчального процесу та освітніх програм ЗВО України у відповідності до вимог Індустрії 4.0, інструментарій стратегічного позиціювання суб'єктів системи вищої освіти (довідка № 66-04/76 від 08.07.2026 р.); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», де використовується аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм ЗВО України, рекомендації до трансформації навчального процесу та освітніх програм ЗВО України у відповідності до вимог Індустрії 4.0, інструментарій стратегічного позиціювання суб'єктів системи вищої освіти (довідка № 66-04/76 від 08.07.2026 р.); Українська

асоціація з розвитку менеджменту та бізнес-освіти (УАРМБО) застосовує аналітичне забезпечення визначення проблем трансформаційних процесів у промисловості України, інструментарій оцінки діяльності системи вищої освіти (довідка № 03-41 від 14.07.2026 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях автора

Спираючись на результати аналізу наукових праць Шаповала О. В., можна зазначити, що ними в повній мірі характеризуються результати власного дослідження. Так, за результатами дослідження опублікована 21 наукова праця, що відповідає нормативним вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Серед опублікованих автором публікацій: 3 у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 5 статей у наукових фахових виданнях, що належать до категорії «Б», 13 робіт у матеріалах науково-практичних конференцій.

Рівень публікаційної діяльності дисертанта свідчить про те, що представлені в дослідження наукові положення, висновки, рекомендації були в достатній мірі оприлюднені у відкритому друку й апробовані як на всеукраїнських, так і на міжнародних науково-практичних конференціях.

Текст анотації відповідає встановленим вимогам і належним чином відображає зміст основних положень дисертації. Анотація і дисертаційне дослідження у повній мірі розкривають основні результати наукового пошуку автора, ступінь новизни, рекомендації до практичного використання описаних результатів.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Дисертаційне дослідження та праці Шаповала О. В., опубліковані у фахових наукових виданнях, пройшли експертизу в установі, де було проведено дослідження, у результаті якої було встановлено відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та використання спеціалізованого програмного забезпечення в опублікованих працях.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Зважаючи на актуальність досліджуваної проблематики, системність, послідовність та логічність дослідження та викладення результатів, а також важливість наукового завдання, доцільно зазначити ряд дискусійних положень:

1. У дисертаційній роботі наведено складові діяльності закладів вищої освіти, що піддаються трансформації на курикулум, викладання, контроль знань, науково-дослідницьку діяльність, що є загалом доцільним у межах проблематики, що розглядається. Однак, теоретичний фундамент формування тетради «курикулум-викладання-оцінка-дослідження» є обмеженим. Залучення більш широкої теоретичної бази дозволило б посилити ґрунтовність запропонованого розподілу (с. 60-61).

2. У першому розділі роботи структуровано ключові вимоги до трансформації вищої освіти відповідно до потреб Індустрії 4.0 за категоріями передумов, вимог до процесів і вимог до результату, обґрунтовуючи це необхідністю подолання протидіючих сил і закріплення нового стану. Водночас прикладне застосування запропонованої матриці розкрито недостатньо повно. Так, доцільно було би більш розгорнуто аргументувати як ці вимоги можуть задовольнятися, наприклад, у межах організаційно-економічного механізму управління трансформаціями (с. 61-62).

3. Використання моделі SAMR (заміщення, аугментація, модифікація, переосмислення) для аналізу технологій Індустрії 4.0 у вищій освіті є доцільним, однак, висновки за її результатами потребують більш глибокого розкриття (с. 90-91).

4. Автором проведено аналіз тенденцій і визначення основних проблем розвитку промисловості України в умовах Індустрії 4.0 з використанням достатньо широкого переліку показників та індикаторів, зокрема за результатами міжнародних рейтингів, таких як індекс конкурентоспроможності промислової продукції та індекс ефективності логістики. Водночас доцільним було би навести більш розгорнуте обґрунтування того, чим саме обумовлений вибір конкретного переліку показників з метою підвищення чіткості й відтворюваності дослідження (с. 96-109).

5. У другому розділі роботи наведено результати апробації запропонованого індексу освітньо-індустріальної діяльності за даними країн ЄС і кандидатів. З огляду на графічне представлення кореляційно-регресійної моделі залежності ВВП на душу населення від значень індексу, помітно існування викидів, зокрема Ірландії та України. Доцільно розглянути їх детальніше і обґрунтувати можливі причини розходження (с. 110-111).

Варто наголосити, що описані положення мають дискусійний характер, не знижуючи загально високої оцінки дисертаційного дослідження, представлених у ньому напрацювань і його загальної значущості.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Шаповала Олексія Валерійовича на тему: «Управління трансформаціями у вищій освіті України в умовах Індустрії 4.0» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, в якому представлено вирішення актуального наукового завдання з обґрунтування методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління трансформаціями системи вищої освіти України в умовах Індустрії 4.0.

Представлені в роботі положення, висновки і рекомендації є достовірними й обґрунтованими, мають наукову новизну, а також теоретичне і практичне значення для розвитку вищої освіти в умовах сучасного промислового середовища, що свідчить про належний рівень професійної кваліфікації та наукову зрілість автора. Опубліковані автором праці належним чином відображають основні положення, висвітлені у роботі. Вищезазначені дискусійні зауваження не знижують позитивну загальну оцінку роботи та отриманих у ній результатів.

Дисертаційна робота Шаповала О. В. повною мірою відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановою КМУ від 03 травня 2024 р. № 507). Отже, автор дисертації – Шаповал Олексій Валерійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної діяльності
приватного закладу вищої освіти
«Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова»

Олексій ГУЦАЛЮК